

Vélemények az osztályfőnöki funkciókról

– Válaszok **Mihály Ottó**: **És mi lesz az osztályfőnöki funkciókkal?** című előadásában feltett kérdésekre –

Mihály Ottó osztályfőnöki funkciókra vonatkozó kérdéseit szerkesztőségünk megküldte gyakorló pedagógusoknak, pszichológusoknak, a neveléstudomány elmélet néhány e témával foglalkozó szakemberének. Azt kértük, hogy a maguk szempontjából próbáljanak választ adni arra, hogy mi lehet, mi legyen az osztályfőnök jövőbeli iskolai szerepe. Az alábbiakban a beérkezett válaszokat adjuk közre.

Hámori Veronika

Kell egy csapat...

Mihály Ottó az osztályfőnöki funkciók változásának elemzése során eljutott a minden pedagógust izgató alapkérdéshez: milyen irányban változik az iskola feladatrendszere? A patriarchális (mások „poroszos iskolának” mondják) iskolától eljutunk-e a szolgáltató („amerikai típusú”) iskolamodellhez.

A pedagógus szerepe attól függ, hogy milyen típusú az iskola.

A nálunk hagyományos iskolarendszerben a pedagógus – ahogy **Mihály Ottó** is írja – közvetíti az iskola elvárásait, „képviseli a jót, a szépet, az erkölcsöt, a rendeset...”.

A *szolgáltató iskolában* a pedagógus tudást közvetít, a megrendelők által kívánt mennyiségben és mélységben, nagy súlyt helyezve arra, hogy a szolgáltatás magas technikai színvonalon és korszerű módszerekkel folyjék. A magas technikai színvonal kiemelkedő jelentőségű, mert a megrendelő a pénzt csak olyan szolgáltatásba fekteti, amely minden kétséget kizáróan, mindenki számára félreérthetetlenül elegendő, amely gazdagságról tanúskodik. A szolgáltatással szemben támasztott megrendelői igények között előkelő helyet foglal el az önmegvalósításra, a saját értékek felismerésére és elismertetésére „nevelés”, az anyagi jólét megteremtésére való képességek fejlesztése és a magabiztos, öntudatos magatartási elemek kiépítése.

A szolgáltatás részeként direkt erre a feladatra alkalmazott emberek (tutorok) szervezik, menedzselik a tanulók iskolai életét, közvetítenek a megrendelők és a szolgáltatók között. Feladatuk, helyük a szülő, tanuló, iskolai dolgozó kapcsolarendszerében alá-fölé rendeltségi viszonyaik által meghatározott, alapvetően más, mint amit mi osztályfőnöki feladatkörnek tekintünk.

Ha nemcsak a célszerűség, hanem a „közérzet” oldaláról is megpróbáljuk körüljárni a pedagógus (ezen belül az osztályfőnök) feladatkörének alakulását, fel kell vetnünk még egy problémát: vajon a hivatott pedagógusok könnyen mondanak-e le velük született vagy évtizedeken át saját tanáraik gyakorlatából, főiskolai-egyetemi tanulmányaikból beléjük ivódott, illetve a pedagógusdinasztiák tagjaiba átörökölt pedagógiai, emberi felelősségükről.

(Jóllehet ez a felelősség nagy terhet ró az emberre, és vállalása nincs közvetlen összefüggésben az egyéni érvényesüléssel, karrierrel, nagyobb anyagi haszonnal.)

Kérdés, hogy a pedagógus könnyű szívvel belenyugszik-e, hogy ha az általánosan elfogadott értékskálán a széles és széles ismeretkör a szűk körű, de professzionista tudás, a polgárinak nevezett műveltségesszményt a praktikizmus, a felelősséggel kezelt, a művészetek által csiszolt érzelmeken nyugvó emberi kapcsolatokat a felszínes egymás mellett élés, vagy az érzelgősség, a tolerancián nyugvó szolidaritást a jótékonykodás, a lepezett vagy nyílt önzés váltja fel, a gondolatok helyébe a szópanelek, a tárgyyszerű érvelés helyére a reklám vagy az indulatkeltés lépnek.

Meggyőződésem, hogy ma azért vergődik az oktatásügy, mert nem az alapkérdésre próbál választ adni, hanem azon munkálkodik, hogy a régi típusú iskolarendszert új finanszírozási rendszerrel, a régi értékrendet az új igények diktálta értékekkel ötvözze. Az eszünk elfogadja az új utakat, de a szívrünk legmélyén a régi értékeket őrizzük. Logikus cselekvéssor, tiszta helyzetet teremtő törvény pedig csak akkor születik, ha az ész és az elkötelezettség ugyanarra az oldalra vezet. Ki kellene alakítani saját oktatási rendszerünket, amely ötvözi a szomszédos és távoli földrajzi környezetünk, saját múltunk és az egyetemes történelem oktatásügyi tapasztalatait, de azok minden elemét ránk szabja, egyedül a nekünk megfelelt, a hozzánk illőt beépítve, e beépítés során megkeresve az egyes elemek helyét, ahová erőltetés nélkül beleillenek, és félreteszi a mi „épitményünktől” idegen elemeket. E józan mértéktartás és higgadt elemzés hiányában születnek a félmegoldások a problémákra, a pedagógusfűl számára felfoghatatlan elméletek és az elméletek suta megvalósítási kísérletei.

El kell dönteni, hogy:

- az iskola mit vállal az ismeretnyújtáson kívül;
- a tanár szükségképpen pedagógus-e, vagy előadói-retorikai ismeretekkel és – esetleg – a pszichológia egyes részterületeiben szerzett tudással bíró szakember;
- a szolgáltató – ha közvetlenül fizeti őt a megrendelő – támaszthat-e igényeket, közvetítheti-e a „saját” értékrendjét, vagy minden cselekedetét a megrendelő igényeinek rendeli alá (egy intézmény, például az iskola esetében ez a saját értékrend – természetesen – nem a benne dolgozók saját értékrendjének összességét jelenti, hanem az intézmény fenntartója által képviselt értékrendet, amelyet a dolgozók kötelesek képviselni).

Ha az alapkérdésre megszületik a válasz, természetes módon adódni fog az iskola új, régi vagy se nem új, se nem régi szervezeti formája, az iskola dolgozóinak (köztük az osztályfőnöknek) definiált feladatrendszere. Ekkor fogalmazódik majd meg egyértelműen, hogy maradjon-e az osztálykeret, az előadó tanár-e, a tanár pedagógus-e, az iskolatárs valódi társ-e, a tanuló az iskolában „gyerek-e” – ha életkora szerint az –, vagy a szolgáltatás öntudatos és kritikus felhasználója, hogy a szülő a pedagógust (tanárt, előadót...) partnerének tekinti-e gyermeke nevelésében, vagy csupán a megrendelő igényével lép fel, hogy a „gyerek” meddig valósítja meg a szülők elképzeléseit, meddig enged szülői beleszólást iskolai munkájába, és ettől kezdve irányítja és éli önállóan diákéletét. Az alapvető kérdésekre adott válaszoktól függ majd, hogy kell-e osztályfőnök, és ha kell, milyen feladatrendszert lát el.

Biztos, hogy van olyan iskolaszervezési modell, amelyben főlegesen a tanárok (pedagógusok, illetve dolgozók) egyikét olyan feladatokkal megbízni, amelyek óhatatlanul a gyerek, illetve a család iskolán kívüli életéig, problémáig is nyúlhatnak. A *Mihály Ottó* által felvetett kérdésekre a fent leírtak tükrében válaszom a következő:

Van-e osztályfőnök?

A válasz egyértelműen: van, de a szerepe korántsem olyan meghatározó, mint a mi hagyományos iskolarendszerünkben. Azok az iskolák ragaszkodnak a hagyományos osztályfőnöki szerepkörhöz, amelyek tudatosan vállalják az „üvegbúra” mivoltukat, így kívülrekesztve a valóságot (illetve így „védekezve” ellene), vagy amelyek nem vették észre, hogy megváltozott körülöttük a világ. Azok az iskolák, amelyek valamely nyugat-európai vagy tengeren túli neves vagy/és gazdag, előkelő oktatási intézmény mintájára igyekeznek szerveződni, rendre felbontják a hagyományos osztálykereteket, és az osztályfőnök szerepkörét is szűkítik, illetve más minőségű feladatokkal váltják fel. A többi iskola e két szélsőség között van.

Lesz-e osztályfőnök?

Nehéz ma előre látni az iskolarendszer fejlődésének irányát, mert a folyamatok – éppen az alapkérdések megválaszolatlansága miatt – nem átláthatóak. Tekintettel arra, hogy a szolgáltató iskola egyeduralkodóvá válása számos már ismert és folyamatosan ismertté váló negatívumot is hordozna, valószínű, hogy a „rég” iskolarendszer (és így az osztályfőnöki szerepkör) teljes felszámolása nagyon soká és akkor sem általánosan fog bekövetkezni. Pedagógusokra tehát még sokáig (reméljük, hogy mindig) szükség lesz, és így – feltehetően – a gyerekek ügyeit kézben tartó és szíven viselő pedagógus – nevezzük osztályfőnöknek – szintén lesz.

Lehet-e osztályfőnök?

Természetesen lehet. Az oktatásirányítás minden dokumentuma azt bizonyítja, hogy az iskola működésével összefüggő, korábban részletekbe menően szabályozó rendeletek sorra hatályon kívül helyeződnek, lazulnak, egyre nagyobb szabadságot és egyre nagyobb felelősséget róva az intézményekre. (Ezzel a felelősséggel az iskolák már egyre inkább a „megrendelőknél”: a szülőknél és a gyerekeknél, és egyre kevésbé – lényegében csak az anyagiakkal összefüggő kérdésekben – a fenntartónak tartoznak. A NAT megpróbál ezen a „decentralizált” felelősségvállalási gyakorlaton keményíteni, de ennek gyakorlatba való átvitele még csak ezután következik, így életképességéről sem lehet most még felelősséggel vélemlényt mondani.) Tehát ha az iskola úgy akarja, lehet osztályfőnök. De ha nincs, akkor sem éri elmarasztalás fenntartói oldalról. Lehet vitatkozni a szükségességéről, de ez a vita nem fogja megrázni a világot.

Kell-e osztályfőnök, illetve osztályfőnök kell-e?

Az én válaszom, kölcsönvéve egy nagyszerű film szállóigévé vált mondatát:

Kell egy csapat!

Kell egy pedagóguscsoport, amelyik hisz a közös munka során keletkező emberi kapcsolatok nevelő erejében, egy csapat, amelyik ésszel és szívvel, belülről fakadó felelősséggel, szakértelmére és emberismeretére alapozva segítő harmadikként csatlakozik a gyermek-szülő páros jövőépítő munkájába. És ha van egy csapat, akkor – már technikai, szervezési okokból is – kell egy kapitány, aki első az egyenlők között, akinek kezében összefutnak a szálak, aki koordinál és egyeztet, aki – ha kell – a békebíró szerepét játssza el, aki megoldja a megoldhatatlan problémákat.

Mindegy, hogy a jó csapatban ki a kapitány, és az is mindegy, hogy minek nevezzük.

Nevezzük osztályfőnöknek!